

Rostkowski, Zbigniew

Obraz mojej Matki : studium ikonograficzno-historyczne podobizny częstochockiego wizerunku

Studia Teologiczne 17, 155-172

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Studia Teologiczne
Biał., Droh., Łom.
17(1999)

KS. ZBIGNIEW ROSTKOWSKI

OBRAZ MOJEJ MATKI. STUDIUM IKONOGRAFICZNO-HISTORYCZNE PODOBIZNY CZĘSTOCHOWSKIEGO WIZERUNKU

Treść: Wstęp. I. Opis ikonograficzny. II. Wymiar teologiczny. III. Zarys historyczny. Zakończenie.

WSTĘP

W moim domu rodzinnym było wiele obrazów i figur przedstawiających Pana Jezusa, Jego Matkę, a także świętych Pańskich. I tak, od dzieciennych lat pamiętam obraz Najświętszego Serca Pana Jezusa. Stanowi on pamiątkę oddania się moich dziadków i całej rodziny Stanisława i Wiktorii Kłopotowskich Najświętszemu Sercu Pana Jezusa, które miało miejsce dnia 6 stycznia 1929 r.

Poza tym ważne miejsce w naszym domu zajmowała figura Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej. Gromadziła się przed nią na modlitwie cała rodzina, zwłaszcza w wieczór wigilijny, w trudnych chwilach oraz w dniach klęski i szalejącego żywiołu. Tę gipsową, średniej wielkości figurę przywieźli moi Rodzice z Częstochowy, którzy w Uroczystość Zesłania Ducha Świętego 1947 roku, w kilka miesięcy po zawarciu sakramentalnego związku małżeńskiego, udali się na Jasną Górę, by w powojennych niespokojnych czasach, u stóp Królowej Polski błagać o potrzebne łaski na dalsze wspólne życie.¹ Przez wiele lat przed tą figurą

¹ Sakrament Małżeństwa został zawarty w kościele parafialnym w Kłopotach Stanisławach, dnia 28 stycznia 1947 r. Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Kłopoty-Stanisławy. *Księga egzaminów przedślubnych par. Kłopoty Stanisławy 1942-1957*, II /E/ 2, 56.

gromadziły się członkinie Kółka Żywego Różańca wsi Kłopoty Bujny, pod przewodnictwem Konstancji Kłopotowskiej, na comiesięczną modlitwę i różańcowe rozmyślenia.²

Szczególną rodzinną pamiątką, w cieniu której wzrastałem i wychowywałem się był obraz Matki Bożej Częstochowskiej. Jak pamiętam, wisiał on zawsze w pokoju babci. Chętnie i często gromadziliśmy się przed nim na modlitwę i dlatego bardzo przejąłem się tym, kiedy pewnego razu, wróciwszy na ferie do rodzinnego domu, nie zastałem obrazu Matki Bożej na swoim miejscu.³ Wówczas zaczęły się moje poszukiwania i gorące starania o uratowanie tej cennej pamiątki, które szczęśliwie zakończyły się przed czterema laty.

Pamięć i przywiązanie do tego Obrazu sprawiły, że w niniejszym artykule pragnę przyrzeć się jego szacie artystycznej, ponieważ wyraża ona pewne prawdy teologiczne, a następnie nakreślić jego historię - na podstawie dostępnych źródeł i relacji świadków.

I. OPIS IKONOGRAFICZNY

Obraz Matki Bożej, który znajdował się w moim domu rodzinnym, stanowi nie tyle kopię, czyli dokładne i wierne powtórzenie całej struktury oryginału, ile raczej podobiznę do Częstochowskiej Madonny.

Podobizna ta przedstawia półfiguralne wyobrażenie Matki Pana Jezusa z Dzieciątkiem na ręku. Została ona namalowana na podłożu wykonanym z trzech desek⁴ o grubości 1,3 cm z drewna lipowego,⁵ o wymiarach obrazu: 57,5 x 45 cm. Tak więc, biorąc pod uwagę rozmiary, naszą Podobiznę można zaliczyć do tzw. *obrazów łokciowych*.⁶ Poszczególne deski są sklejone ze sobą "na styk" za pomocą trzech łączników w

² Dnia 1 grudnia 1995 r. rodzina Kazimierza i Stanisławy Rostkowskich na stałe przeniósł się do Białegostoku.

³ Było to ok. 1976 r. kiedy uczęszczałem do Technikum Drzewno-Mechanicznego w Hajnówce.

⁴ Zapewne jest to nawiązanie do podłoża Obrazu Częstochowskiego. Por. W. K u r p i k , *Podłożo Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej jako niepisane źródło do dziejów wizerunku*, w: Jasnogórski ołtarz Ojczyzny, Częstochowa 1991, 24.

⁵ W czasie gruntownej konserwacji w latach 1993-1994 została dodana czwarta wąska deseczka, jako uzupełnienie zniszczonego przez korniki podłoża.

⁶ Takie rozróżnienia stosowano z racji na nadzór nad pracą kongregacji malarzy częstochowskich oraz w trosce o równowagę cen sprzedaży. Por. A. J a ś k i e w i c z , *Materiały do historii cechowego rzemiosła artystycznego XVIII i pierwszej połowy XIX w. w Nowej Częstochowie*, ABMK 6 (1963) 246.

kształcie motyla. Na odwrotnej stronie istnieją ponadto, wpuszczone poprzecznie na tzw. "jaskółczy ogon", przez całą szerokość, dwie listwy o szerokości 3, 4 cm każda, w odległości 6, 5 cm od górnej i dolnej krawędzi. Wszystko wykonane według zasad przyjętych w warsztatach ikonowych.⁷ Krawędzi obrazu na odwrotnej stronie zostały zestrugane do połowy grubości podłoża. Należy przypuszczać, że to wyrównanie wszelkich nierówności miało na celu łatwiejsze dopasowanie obrazu do ram, z którymi był pierwotnie złączony. Obraz został namalowany na gładkim tle z obramowaniem w kolorze ciemnognatowym, o szerokości ok. 1 cm (obecne ramy zakrywają ten ciemny pasek).

Maryja na naszej Podobiznie jest przedstawiona na złotym tle, w pozycji frontalnej, z lekko zwróconą głową w kierunku Dzieciątka, z wzrokiem skierowanym prosto na widza - *en face*. Twarz ma ciemną karnację (podobnie i ręce) bez blizn - tak typowych dla Częstochowskiej Ikony. Lewą ręką trzyma zwrócone w Jej kierunku Dzieciątko Jezus, a prawą, położoną na piersi, wskazuje na Syna. Ubrana jest w suknię koloru złotego oraz w płaszcz (maforion) koloru ciemnognatowego o czerwonej podszewce, który okrywa głowę i całą postać. Na sukni widnieje naszyjnik z kolorowych cekinów w kształcie dużej gwiazdy. Wierzchnia szata oblamowana jest złotą bordiurą - na wzór ikonografii wschodniej - wysadzana kolorowymi cekinami.⁸

Głowę Madonny zdobi korona, należąca do typu koron otwartych, zwanych od dnia koronacji w 1717 r. *rymskimi* lub *klementyńskimi* (dla większego splendoru).⁹ U podstaw korony znajduje się stosunkowo szeroka i zdobiona szkiełkami obręcz, na której opiera się pięć wysokich sterczyn zdobionych również różnokolorowymi cekinami. W środkowej sterczynie można dostrzec gwiazdę ułożoną z niebieskich i białych szkiełek. Królewski diadem podtrzymują symetrycznie ułożone, jednakowe postacie aniołków, o czerwonych skrzydłach. Ubrani są oni w białe su-

⁷ Por. W. Kurpiak, *Podłoże drewniane Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej*, StCl 5 (1984)813; tenże, *Podłoże Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej jako niepisane źródło do dziejów wizerunku*, dz. cyt., 24. Obecne listwy zostały uzupełnione w czasie ostatnie konserwacji w latach 1993-1993.

⁸ Od ilości i jakości kolorowych szkiełek zależała również cena podobizny Obrazu Częstochowskiego. Por. A. J a s k i e w i c z , dz. cyt., 246-247.

⁹ Określenie to nawiązuje do imienia papieża Klemensa IX (1700-1721), ponieważ w czasie jego pontyfikatu dokonano koronacji Ikony Częstochowskiej. Por. H. T. K u p i s z e w - s k a , *Podobizny i kopie Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej*, w: Jasnogórski ołtarz Ojczyzny, Częstochowa 1991, 41.

kienki i niebieskie płaszcze. Głowę Maryi okala złoty nimb z promieniami wpisanymi w koło, w formie trójkątów. Wokół nimbu, na złotym tle widnieje dwanaście gwiazd wysadzanych z kolorowych szkiełek, przeważnie koloru białego i czerwono-różowego.

Jeśli chodzi o ikonograficzny opis Dziecięcia, na pierwszym miejscu daje się zauważyć płaszcz koloru czerwonego oblamowany złotą bordiurą, którą zdobią kolorowe cekiny. Jezus w lewej ręce trzyma Ewangeliarz, ułożony w pozycji pionowej¹⁰, a prawą ma podniesioną ku górze w geście błogosławienia. Mała główka, która znajduje się na wysokości ramienia Matki Bożej, jest lekko odchylona i zwrócona w kierunku Matki z wzrokiem skierowanym przed siebie. Zdobi ją korona (na wzór Korony Maryi, ale proporcjonalnie mniejsza) zawierająca trzy sterczyny, wysadzana białymi i niebieskimi cekinami. Wokół głowy i korony widnieje złoty nimb z wpisanymi promieniami na kształt trójkątów, który nakłada się na podobną, złotą aureolę okalającą głowę Maryi.

Tak więc można stwierdzić, że nasza Podobizna Matki Bożej Częstochowskiej posiada powierzchnię potraktowaną reliefowo, czyli "wysadzaną" kolorowymi szkiełkami. Zdobią one korony Maryi i Jej Dzieciątka, oblamowanie szat, a także złote tło obrazu.

II. WYMIAR TEOLOGICZNY

W historii i kulturze naszego narodu, naszych rodzin i życia każdego z nas Obraz Częstochowski zajmuje szczególne miejsce i pozostawia niezapomniane wrażenie, ze względu na swój styl, kompozycję, a przede wszystkim wymiar teologiczny. Podobnie jak On tak i Jego Podobizna przemawiają nie tylko przez postaci, lecz również każdym szczegółem, gestem, a nawet kolorem.

Mój Obraz Matki Bożej, który stanowi Podobiznę do Częstochowskiej Ikony, nawiązuje do wizerunków Maryi czczonych w Bizancjum, w Konstantynopolu.¹¹ Z racji na wskazujący gest prawej dłoni, to wyobrażenie Matki Pana bywa określane przez teologów mianem Hodegetrii.¹² Termin

¹⁰ Na wizerunku Częstochowskim Ewangeliarz jest w pozycji poziomej.

¹¹ Por. Janusz St. Pasierb, *Matka Boska Częstochowska*, w: *Życie Matki Bożej w sztuce*, Firenze 1984, 161.

¹² R. J. Abramek, *Teologia Sanktuarium Jasnogórskiej Bogarodzicy*, w: *Jasnogórski ołtarz Ojczyzny*, Częstochowa 1991, 13; H. T. Kupiszewska, dz. cyt., 36; R. Kozłowski, *Częstochowska Matka Boża*. I. Obraz, EK III 852-853.

ten pochodzi od nazwy jednej z dzielnic Konstantynopola - *tôn hodegôn*, którą zamieszkiwali - tym pojęciem określane - przewoźnicy, przewodnicy i piloci portowi.¹³ Ikonę Bogarodzicy czczoną w miejscowym kościele zaczęto więc nazywać *Hodegetria* (Hodigitria), co tłumaczymy na język polski jako: "Przewodniczka", "Wskazująca Droge", "Prowadząca Droga".¹⁴ Tytuły te są uzasadnione przede wszystkim z racji na gest Maryi, która prawą dłonią wskazuje na swego Syna będącego "*Drogą, Prawdą i Życiem*" (J 14, 6).¹⁵ Widać tutaj jeszcze raz, że jest Ona najlepszą Przewodniczą w drodze do Zbawiciela, do Jedyne go Nauczyciela - pełni Prawdy.¹⁶ W czasie ziemskiej wędrówki chce Ona być naszą Orędowniczką, zanoszącą do Chrystusa prośby, orędującą przed Nim i chroniącą w drodze do Niego.¹⁷ A zatem, Maryja była najpierw pomostem umożliwiającym przyjsię na świat Zbawiciela, a obecnie jest dla nas mostem na drodze ku Niemu.¹⁸

Niektórzy teologowie, w tym pełnym dynamizmie, wskazującym geście prawej dłoni dostrzegają komentarz do słów Maryi, które wypowiedziała w Kanie Galilejskiej: "*Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie*" (J 2, 5).¹⁹ W tym geście Madonna z Częstochowskiej Podobizny jawi się jako Matka Boga i ludzi, jako Służebnica Pańska, kierująca wszystkich wpatrzonych w siebie - do Syna, i podpowiadająca, że zawsze należy słuchać i kierować się Ewangelią Jezusa Chrystusa (J 2, 5). Hodegetria Jasnogórska staje przed nami jako Szafarka łask, ale także jako Wychowawczyni prostująca kręte, ludzkie drogi życia.²⁰

Prawa ręka Dziecięcia, wzniesiona ku górze wyraża natomiast gest Władcy i Nauczyciela, który nie tylko poucza, lecz również błogosławi. Chrystus błogosławi Matkę, a w Jej osobie i nas wszystkich - potwierdza to między innymi wzrok Dziecięcia skierowany przed siebie. Księga Ewangelii na Jego kolanach oraz trzy palce prawej dłoni podniesione ku

¹³ W języku greckim czasownik: ὁδηγέω ma sens "prowadzić", "przeprowadzać"; a rzeczownik ὁ ὁδηγῆς znaczy: "przewodnik" lub "przewodniczka" (rodzajnik (ή). Por. Z. A b r a m o w i c z ó w n a (red.), Słownik grecko-polski III, Warszawa 1962, 240

¹⁴ Por. A. Różycka-Bryzek, R. Legierski, Hodegetria, EKVI 1096-1099; J. W z o r e k , *Częstochowska Matka Boża*. I. Obraz, EK III 852; R. P o p o w s k i , ὁδηγῆς, w: *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1995, 3471.

¹⁵ Por. M. V ö l k e l , ὁδῆς EWNT II 1200-1204.

¹⁶ Por. Janusz St. Pasierb, *Matka Boska Częstochowska*, dz. cyt., 161.

¹⁷ Por. I. J a z y k o w a , *Świat ikony*, Warszawa 1998, 114.

¹⁸ Por. I. J a z y k o w a , dz. cyt., 114.

¹⁹ Por. J. A b r a m e k , dz. cyt., 11.

²⁰ Por. P. Kosiak, *Próba teologicznego opisu kultu Matki Bożej Jasnogórskiej*, StCI 2 (1982) 60.

górze pokazują, iż jest On Prawodawcą i Dawcą błogosławieństw.²¹ Królewską godność Jezusa podkreśla korona na głowie z trzema sterczynami, a gest lekkiego odchylenia główki do tyłu symbolizuje władzę i sprawia wrażenie zasłuchania. Układ obu postaci skoncentrowany został wokół dwóch pionowych i równoległych osi, aby podkreślić ich wspólny i właściwy dla każdego udział w dziele zbawienia.

Interpretując postać Maryi, nie sposób pominąć wyrazu Jej spojrzenia, pełnego powagi i zamyślenia. Cała twarz, a szczególnie wzrok jest przesycony z troskaniem i wyrazem łagodnego smutku.²² Godnym podkreślenia jest fakt, że wzrok Matki nie jest skierowany na Dzieciątka, lecz na widza. Z jednej strony to spojrzenie można tłumaczyć konwencją wizerunków sakralnych. Z drugiej jednak wydaje się, że malarzowi artyście chodziło o głębszą interpretację tego spojrzenia. Maryja, centralna postać na tym wizerunku, w ten sposób wychodzi niejako poza swój wewnętrzny, zamknięty świat, by komunikować się z ludźmi, by dotrzeć do każdego człowieka.²³ Przez to spojrzenie Maryja uświadamia swoją obecność, świętość, a jednocześnie zachęca do dialogu ze sobą i swoim Synem.²⁴ W tym spojrzeniu jeszcze raz dostrzegamy służebną rolę Maryi w dziele Zbawienia i uświęcania człowieka, jej bezgraniczne miłosierdzie i troskliwą opiekę, które w pełni wyrażają i potwierdzają Jej macierzyństwo i związane z tym tytuły: "Matki", "Opiekunki", "Wspomożycielki" i "Pośredniczki".²⁵

Obok kompozycji postaci i gestów, pełne wymowy są także kolory tła i szat. W Częstochowskiej Podobieźni tłem - podobnie jak w klasycznych ikonach - jest złoto. Nie chodzi tutaj jedynie o dekorację, lecz przede wszystkim o wymiar symboliczny. Złote tło służy przede wszystkim do wyrażenia światła zawartego w ikonie, światła i świętości płynących od przedstawianych postaci.²⁶ W języku ikonografii złoto wyraża jasność chwały Bożej, w której przebywają święci oraz Niebieskiego Jerozalem (Ap 21, 21).²⁷ Jest także symbolem czystości, nieskalaności Niebiaisty i Jej szczególnej bliskości względem Boga.²⁸

²¹ Por. J. A b r a m e k , *dz. cyt.*, 11.

²² Por. J. W z o r e k , *Częstochowska Matka Boża. A. Ikonografia*, EK III 853.

²³ Por. J. S. P a s i e r b , *Problemy ideowe i formalne pomorskich i wielkopolskich przedstawień "koronacji Madonny" w XVII*, STV 1 (1963) 2, 163.

²⁴ Por. P. K o s i a k , *dz. cyt.*, 47.

²⁵ Por. J. W z o r e k , *Częstochowska Matka Boża, dz. cyt.*, 853.

²⁶ Por. I. J a z y k o w a , *dz. cyt.*, 36-37.

²⁷ Tamże, 31-33.

²⁸ A. J a n k o w s k i , *Apokalipsa świętego Jana*. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz (PNT XII), Poznań 1959, 205-205.

W chrześcijańskiej symbolice kolor złoty oznacza również zbawienie, świętość, boskość, nieśmiertelność i majestat.²⁹ I dlatego, aby podkreślić powyższe atrybuty u Maryi, przedstawił malarz suknię Madonny, obrzeża Jej płaszcza i rękawów jako koloru złotego. Złoty kolor posiada również bordiura szaty Dziecięcia oraz Ewangeliarz. Świętość i chwałę wyraża również złoty kolor aureoli otaczającej głowę Matki Jezusa. To nagromadzenie złotego koloru nie jest przypadkowe. Artysta malarz jeszcze raz akcentuje Boską pozycję Syna, chwałę Maryi i Jej szczególną rolę w dziejach ludzkości, ponieważ stała się Matką Boga - Zbawiciela i Człowieka. Jej Macierzyństwo jest więc dwuczłonowe - dotyczy Chrystusa i wszystkich wierzących.

Na złotym tle bardzo wyraźnie zarysowuje się ciemnogrnatowy płaszcz o czerwonej podszewce, spływający z głowy i otulający całą postać Maryi (na wzór maforionu). Podwójny kolor szat nawiązuje zapewne do pierwowzoru Madonny Częstochowskiej, a pośrednio do podwójnego, niebiesko-wiśniowego koloru tuniki i maforionu Bogarodzicy w ikonografii wschodniej.³⁰ Można więc przypuszczać, że ciemny granat (odpowiednik koloru niebieskiego) - jest tutaj symbolem Wcielenia. Łączy się on tutaj z czerwienią - symbolem Jezusa Przedwiecznego Boga, aby podkreślić fakt, że w życiu Matki Pana nastąpiło połączenie macierzyństwa i dziewictwa. Właśnie dzięki tajemnicy Wcielenia Maryja stała się Bogarodzicą.³¹ Prawdę o Jej boskim macierzyństwie symbolizuje ponadto wierzchnia szata (maforion). Niebieski (ciemnogrnatowy) zaś kolor akcentuje dziewictwo i nieskalaność Maryi, dzięki czemu jawi się Ona jako Dziewica i Matka równocześnie.³²

Jeśli chodzi o wymowę kolorystyki sukni Dziecięcia, należy zauważyć, że jej pierwszym i jedynym kolorem jest czerwień.³³ Zgodnie z kanonem ikonograficznym, czerwień szat symbolizuje przede wszystkim boską i królewską godność Jezusa, a także cierpienie Jego ludzkiej natury.³⁴ Jezus jest Bogiem zrodzonym z Maryi, która dzięki temu stała się Bogarodzicą (Theotokos), co zostało wyrażone - jak wspomnieliśmy wyżej - przez purpurowy kolor podszewki Jej płaszcza.

²⁹ Por. W. K o p a l i ń s k i , *Złoto*, w: Słownik symboli, Warszawa 1990, 495-498.

³⁰ Por. I. J a z y k o w a , *dz. cyt.*, 121-122.

³¹ Tamże, 35.

³² Tamże, 121-122.

³³ Zapewne jest to nawiązanie do amarantowokarminowego koloru sukienki Dzieciątka na Obrazie Częstochowskim.

³⁴ Por. W. K o p a l i ń s k i , *Czerwień*, w: Słownik symboli, Warszawa 1990, 55-58; I. J a z y k o w a , *dz. cyt.*, 31-33; Ch. Z i e l i ń s k i , *Sztuka sakralna*, Poznań 1960, 472.

Ciemna karnacja twarzy i rąk Maryi i Jej Dziecięcia nawiązuje zapewne do oryginału Obrazu Częstochowskiego. Należy bowiem pamiętać, że bizantyjskie ikony Maryi (zalicza się do nich także Częstochowski Obraz) były utrzymane w tonacji czerwonej, ponieważ ten kolor - barwy ognia - uchodził za najszlachetniejszy i kosmiczny zarazem.³⁵ Niektórzy kaznodzieje wyjaśniali ciemny kolor twarzy mówiąc, iż Najświętsza Panna nie była ani biała ani czarna, ponieważ te kolory oznaczałyby niedoskonałość.³⁶ Ciemna karnacja Jej oblicza mówi zaś o tym, iż jest ona połączeniem wszystkich barw i wszystkie one mają udział w piękności Bożej Matki. Nie ulega wątpliwości, że sposób przedstawiania i kolor twarzy zmieniał się i zależał także od stylu i środków wyrazu.

W naszym przypadku ciemna barwa oblicza Maryi i Dzieciątka na omawianej Podobieźni wiąże się być może z okresem, w którym wyrazistość Obrazu Częstochowskiego była zmniejszona z racji na zakopcenie, liczne ozdoby, bogatą oprawę ołtarzową i znaczną wysokość umieszczenia.³⁷ Z tego powodu Obraz stawał się mniej widoczny, a oblicze Matki Bożej coraz ciemniejsze, z czego kopiści nie zawsze zdawali sobie sprawę. Poza tym należy dodać, że bezpośredni kontakt z oryginałem mieli tylko nieliczni, wybrani malarze (paulińscy, niektórzy częstochowscy). Pozostali natomiast korzystali często z różnych kopii, których stan nieraz mocno odbiegał od oryginału.³⁸ Odnosi się to szczególnie do wzorców bazujących na rycinach i odbitkach graficznych z XVII w., które nie zawsze wiernie oddawały szczegóły Jasnogórskiego Wizerunku.³⁹ Na to wszystko nakładały się jeszcze tendencje artystyczne danej epoki oraz maniera stylistyczna kopistów. Zapewne rezultatem tego wszystkiego jest brak bliźni na naszej Podobieźni Matki Bożej.

W interpretacji teologicznej Podobieźni Częstochowskiej, pełne wyrazu i symbolu są również ozdoby umieszczone na głowach, szatach Maryi i Dziecięcia oraz na całym tle. Na pierwszym miejscu należy wspomnieć o bogato zdobionych koronach na głowie Madonny i Dziecięcia. Obok czynnika dekoracyjnego, mają one przede wszystkim wymiar symboliczny - świadczą o królewskiej godności obu postaci i są

³⁵ Por. J. S. P a s i e r b , *Problemy ideowe i formalne pomorskich i wielkopolskich przedstawień "koronacji Madonny" w XVII, dz. cyt., 160.*

³⁶ Por. J a n u s z S t. P a s i e r b , *Matka Boska Częstochowska, dz. cyt., 162.*

³⁷ Por. H. T. K u p i s z e w s k a , *dz. cyt., 38.*

³⁸ Tamże, 36. 38.

³⁹ Por. H. T. K u p i s z e w s k a , *dz. cyt., 39.*

znakiem ich władzy. W przypadku Maryi, korona na Jej głowie wyraża wiarę, iż Najświętsza Maryja Panna jest Królową nieba i ziemi, z racji na uczestnictwo w królewskiej godności swego Syna. Królewska godność Maryi oparta jest wyłącznie na Jej macierzyństwie, na tym że została Ona Matką Zbawiciela. Te prawdy przypomina wyraźnie królewski diadem umieszczony na szalu (maforionie) okrywającym głowę - symbolu Bożego macierzyństwa i całkowitego oddania się Stwórcy. W przekonaniu malarzy ikon, nawet korona nie może zastąpić maforionu.⁴⁰

Maryja w Częstochowskim Wizerunku ponadto jest wyobrażana jako Królowa Polski. Staje się to tym bardziej zrozumiałe, kiedy weźmiemy pod uwagę wydarzenia z przełomu XVII i XVIII, przede wszystkim zwycięską obronę klasztoru jasnogórskiego w czasie wojny polsko - szwedzkiej i śluby króla Jana Kazimierza, który dnia 1 kwietnia 1656 r. Matkę Bożą obrał za Królowę Królestwa Polskiego. Okazją do przypomnienia tytułu Maryi - Królowej Polski była także uroczysta koronacja Jasnogórskiego Wizerunku papieskim diademami w dniu 8 września 1717 roku - pierwsza tego typu w środkowo - północnej Europie.⁴¹

Ciekawą myśl teologiczną wyrażają dwie postacie aniołków, które podtrzymują, lub też wkładają koronę na głowę Maryi. W przypadku naszej Podobizny, godnym podkreślenia jest to, że artysta nie umieścił aniołków na tle nimbu, otaczającego głowę Dziecięcia. Przypuszczalnie uczynił tak z racji teologicznych, tzn. aby pokazać Maryję w momencie koronacji, a Jej Dziecię ozdobione już koroną. Jemu, ze względu na Boską godność i panowanie, zawsze przysługuje diadem królewski - symbol władzy i majestatu. Niektórzy zaś sądzą, że okazją do umieszczenia postaci aniołków była rocznica koronacji cudownego Obrazu bądź też renowacja sukien dekorujących święte wizerunki.⁴²

Wieniec z gwiazd dwunastu, widniejący na złotym tle przypomina jednoznacznie apokaliptyczną Niewiastę (Ap 12, 1). W Księdze Objawienia wieniec symbolizuje triumf, natomiast liczba dwanaście może być aluzją do dwunastu pokoleń Izraela, 12 Apostołów, bądź też 12 bram i warstw fundamentu Niebieskiego Jeruzalem (Ap 21, 12, 14).⁴³ W ikonografii kościelnej dwanaście gwiazd symbolizowało ponadto specjalne

⁴⁰ Por. I. J a z y k o w a , dz. cyt., 122.

⁴¹ Por. H. T. K u p i s z e w s k a , dz. cyt., 40-41.

⁴² Por. H. T. K u p i s z e w s k a , dz. cyt., 42.

⁴³ Por. A. J a n k o w s k i , dz. cyt., 205-206.

przywileje, które zdobią Królowę nieba i ziemi: poczwórne przywileje niebiańskie, ciała i serca; przywileje dziewięciu chórów anielskich i trzech stanów: dziewic, męczenników oraz wyznawców.⁴⁴

Podobizna Obrazu Częstochowskiego "wysadzona" została różnokolorowymi, wypolerowanymi szkiełkami i kamykami. Zdobią one przeważnie korony Matki i Dziecięcia oraz złotą oblamówkę ich szat. Zgodnie z kanonem ikonograficznym, są one symbolem licznych, duchowych darów, które upiększają Matkę Boga.⁴⁵ Tę prawdę potwierdza także ich kolorystyka - zazwyczaj są one koloru, białego, niebieskiego lub czerwono - różowego. Ozdabianie sukni wysadzanych naszyjnikami, medalionami, z jednej strony wyraża blask i wspaniałość tego świata, który zdobi Maryję, a z drugiej jest zapewne wspomnieniem cennych i wielobarwnych sukni, jakie w danym okresie były nałożone na Obraz Częstochowski.⁴⁶ Medalion zawieszony na szyi przypomina swym kształtem ośmiopromienną gwiazdę. Druga, czteropromienna, z niebieskich koralików widnieje w środkowej sterczynie korony. W symbolice ikonograficznej gwiazdy są znakiem dziewictwa Maryi, która "*nieskalanie poczęła, nieskalanie rodziła, nieskalanie umarła*".⁴⁷

Reasumując wymowę teologiczną Podobizny Obrazu Częstochowskiego, należy powiedzieć, że Maryja została przedstawiona tutaj jako: Bogarodzica (Theotokos) Wskazująca Drogę (Hodegertria) - Jezusa Chrystusa, Królowa nieba i ziemi, wpatrzona i zatroskana o los każdego człowieka.

III. ZARYS HISTORYCZNY

Powstanie i dzieje omawianej przez nas Podobizny Pani Częstochowskiej należy łączyć z rozwojem kultu Maryjnego w Polsce oraz ze *szkołą częstochowską*, która w wielkim stopniu przyczyniła się do rozpowszechnienia słynnego Wizerunku z Jasnej Góry.

Wzrost kultu Najświętszej Maryi Panny dostrzegamy w Polsce szczególnie po Soborze Trydenckim na przełomie XVI i XVII wieku. Była to między innymi jedna z form przeciwstawienia się protestantyzmowi, któ-

⁴⁴ Por. K. Malinowski, *Sanktuarium Matki Bożej w Miedznej. Aspekt teologiczny*, Warszawa 1997, 48-49 (mps).

⁴⁵ Por. I. Jazkowa, *dz. cyt.*, 133.

⁴⁶ Por. H. T. Kupiszewska, *dz. cyt.*, 40.

⁴⁷ Tradycyjnie umieszczano na maforionie trzy gwiazdy: jedną nad czołem a dwie pozostałe na ramionach. Por. I. Jazkowa, *dz. cyt.*, 121.

ry zanegował znaczenie i rolę Maryi w dziele zbawienia, odrzucając w konsekwencji Jej kult. Szczególne miejsce w tym wzmożonym kulcie Maryjnym zaczął zajmować Obraz Częstochowski, z racji na zwycięstwo nad Szwedami (1655) przypisywane Pani z Jasnej Góry. Dzięki temu w stosunku do Częstochowskiego Wizerunku zaczęło upowszechniać się pojęcie Królowej Polski, co potwierdziły śluby króla Jana Kazimierza (1. VI. 1656) oraz konstytucja sejmowa Rzeczypospolitej z 1763 r.⁴⁸ Przekonanie o królewskości Pani z Jasnej Góry ugruntowała uroczysta koronacja papieskimi diademami w dniu 8 września 1717 roku.

Powyższe racje sprawiły, że częstochowskie podobizny rozpow szechniły się po wszystkich zakątkach Rzeczypospolitej. Do Częstochowy zaczęli ściągać artyści malarze z całej Polski, być może nieraz na zaproszenie samych ojców paulinów, którzy w ten sposób pragnęli rozpowszechniać i udostępniać wierne podobizny Jasnogórskiej Pani. Przypuszcza się, że w latach dwudziestych XVIII w. (przed 1728 r.) powstała w Częstochowie kongregacja malarzy i sztycharzy, która pod nadzorem ojców paulinów i radnych miasta, zajmowała się masową "produkcją" transpozycji Obrazu Częstochowskiego.⁴⁹ Wytwarzano je w wielu odmianach: różnej wielkości, różnymi technikami i materiałami, z przeznaczeniem do kościołów, rezydencji biskupich, przydrożnych kapliczek oraz dla pobożnych pątników.⁵⁰ Malowane kopie, tak w środowisku klasztornym jak i miejskim, były przeważnie anonimowe (również nasza Podobizna nie posiada żadnych inskrypcji). W wielkiej plejadzie twórców kopii i podobizn XVII i XVIII w. do najwybitniejszych należeli tacy artyści paulińscy jak: Kłoczek, Kornicki, Nowakowicz, Ratyński, Solowski, Dobrzański, a także malarze świeccy: Kaliński, Cieślewski, Mączyński, Nowakowski, Słowikowski, Bogucki, i in.⁵¹

Kopie i podobizny Obrazu Jasnogórskiego malowane od końca XIV w. aż do początków wieku XX wykazują pewien ustalony typ ikonograficzny Matki Bożej Częstochowskiej. Obok tego można dostrzec w nim pewne różnice w zależności od: stylu panującego w danym okresie, sposobów dekoracji Obrazu i własnej interpretacji. Ustalone schematy i sposoby malowania, przekazywane z pokolenia na pokolenie przez arty-

⁴⁸ J. Z b u d n i e w e k , *Częstochowska Matka Boża. Rozwój kultu*, EK III 858.

⁴⁹ Por. A. J a ś k i e w i c z , *dz. cyt.*, 242-243; H. T. Kupiszewska, *dz. cyt.*, 36.

⁵⁰ Por. A. K u c z y ń s k a - I r a c k a , *Ludowe obrazy Matki Boskiej Częstochowskiej*, StCI 2 (1982) 278-279.

⁵¹ Por. A. J a ś k i e w i c z , *dz. cyt.*, 251-252; H. T. K u p i s z e w s k a , *dz. cyt.*, 36.

stów częstochowskich powodują, że bardzo często trudno rozróżnić i ustalić czas powstania danej podobizny, zwłaszcza z przełomu XVIII i XIX wieku.⁵²

Do bardziej znanych Podobizn na Podlasiu, prawdopodobnie z początku XVIII w., należy zaliczyć Obraz Matki Bożej Częstochowskiej znajdujący się w kościele Wniebowzięcia NMP w Siemiatyczach. Mówi się o nim już w najstarszym, zachowanym inwentarzu z 1774 r.: „obraz stary N. Panny Częstochowskiej w ramach wyzlaczanych”.⁵³ Do dnia dzisiejszego wisi on w tym samym miejscu, czyli w zakrystii - tak jak opisują to wszystkie dziewiętnastowieczne inwentarze - w tych samych pozłaczanych ramach.⁵⁴ Kolejną podobizną z Podlasia, przypuszczalnie z II połowy XIX w., ponieważ została zastosowana już technika *grzebykowania* i *wystrychania*, jest obraz Matki Bożej Częstochowskiej wiszący w zakrystii kościoła parafialnego w Drohiczynie.⁵⁵

Opis ikonograficzny naszej Podobizny Jasnogórskiego Wizerunku wskazuje, że powstał on w *Szkole Częstochowskiej*. Ustalenie czasu powstania tego dzieła nie jest łatwe, ponieważ łączy on w sobie wiele cech malarstwa tego środowiska, poczynając od wieku XVII aż do XIX. Należy jednak przypuszczać, że Podobizna ta powstała w połowie XIX w., ponieważ charakteryzuje się pewnymi tendencjami typowymi dla dziewiętnastowiecznych malarzy częstochowskich: ciemna karnacja twarzy i rąk,⁵⁶ anio-

⁵² Por. H. T. Kupiszevska, dz. cyt., 36.

⁵³ Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Siemiatycze. *Inwentarz Kościoła Parafialnego w Siemiatyczach 1774*, III /I/ 1, 51. Można przypuszczać, że obraz ten przywiózł do kościoła siemiatyckiego ks. Michał Korwin Krassowski z Buczyna (1713-1719), ponieważ utrzymywał on żywe kontakty z klasztorem jasnogórskim i był jednym z kaznodziejów w czasie uroczystości koronacyjnych Obrazu Częstochowskiego w 1717 roku. Por. E. Boroński, *Wielcy ludzie parafii siemiatyckiej na przestrzeni dziejów*, Drohiczyn 1995 (mps).

⁵⁴ Wśród obrazów wiszących w zakrystii na pierwszym miejscu jest wymieniony *Obraz Najświętszej Panny Częstochowskiej*. Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Siemiatycze. *Inwentarz Kościoła parafialnego w Siemiatyczach 1834*, III /I/ 2, 5a; *Inwentarz Kościoła parafialnego w Siemiatyczach 1840*, III /I/ 3, 6; *Inwentarz Kościoła parafialnego w Siemiatyczach 1860*, III /I/ 4, 6a.

⁵⁵ Inwentarz parafialny z 1938 r., wśród przedmiotów znajdujących się w zakrystii, wymienia obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Drohiczyn n/B. *Inwentarz Kościoła Parafialnego w Drohiczynie n/B. 1938-1948*, III /I/ 18a, 4a.

⁵⁶ Brak niektórych szczegółów, np. cięć na twarzy Madonny być może jest skutkiem swobody w tworzeniu i powielaniu niedokładnych kopii aż do czasu Synodu Krakowskiego z 1621, który zachęcał do wiernego kopiowania cudownego Obrazu. Por. H. T. Kupiszevska, dz. cyt., 39.

łki podtrzymujące koronę na głowie Matki Bożej,⁵⁷ gwiazdka na środkowej sterczynie (niespotykana w kopiach z XVIII w.), zdobnictwo tła, koron i sukni za pomocą wysadzanych kolorowych szkiełek, naszyjników oraz ornamentu z dwunastu gwiazd.⁵⁸

Obok cech malarstwa dziewiętnastowiecznego, na naszej Podobiznie spotykamy także pewne wpływy stylu XVII i XVIII w. mianowicie: gładkie, złoczone tło, ułożenie główki dzieciątka do tyłu, zdobnictwo szat, złote okrągłe nimby z promieniami wpisanymi w koło w formie trójkątów, korony klementyńskie bogato zdobione.⁵⁹ Być może, że te podobieństwa do wcześniejszych epok zostały podyktowane istniejącymi wzorcami graficznymi, a także zapotrzebowaniem ze strony pątników na obrazy znane już we własnym środowisku. To przypuszczenie potwierdza również niniejszy przypadek. Należy bowiem w tym miejscu zaznaczyć, że nasza Podobizna, pochodząca z siemiatyckiego kościoła, była już drugim tego typu obrazem znajdującym się w tamtejszej świątyni.⁶⁰

Nawiązując do powyższego faktu, należy przypuszczać, że Podobizna została zakupiona w Częstochowie, w czasie jednej z parafialnych pielgrzymek i przywieziona do kościoła Wniebowzięcia NMP w Siemiatyczach. Znajdowała się tam aż do ok. 1927 r., tzn do czasu powstania nowej parafii w Kłopotach Stanisławach.⁶¹ Ówczesny proboszcz siemiatycki⁶² - jak twierdzą parafianie kłopotowscy - przekazał nowej parafii

⁵⁷ Trudno ustalić dokładny czas, kiedy one pojawiły się na kopiach i podobiznach. Niektórzy twierdzą, że zaczęto je dodawać z okazji rocznicy koronacji bądź też renowacji Obrazu Częstochowskiego. W XVIII w. na sterczynach nie było gwiazdek ani aniołków podtrzymujących korony. Por. H. T. K u p i s z e w s k a , *dz. cyt.*, 41-42.

⁵⁸ Tło z ozdobnymi gwiazdami ułożonymi wokół nimbów pojawia się już w siedemnastowiecznych podobiznach. Por. H. T. K u p i s z e w s k a , *dz. cyt.*, 36.

⁵⁹ Por. H. T. K u p i s z e w s k a , *dz. cyt.*, 38-42.

⁶⁰ Z relacji świadków wynika, że nasza Podobizna początkowo znajdowała się w parafii Siemiatyckiej. Por. St. R o s t k o w s k a , *Moje wspomnienie o Obrazie Matki Bożej Częstochowskiej*, Białystok, dnia 01. 06. 1998, 1 (rkps).

⁶¹ Parafia została erygowana przez ks. bp Jerzego Matulewicza, Biskupa Wileńskiego dnia 16 grudnia 1922 r. (Nr 5125/22). Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Kłopoty. *Inwentarz kościoła parafialnego w Kłopotach-Stanisławach z 1939. Rozdz. I. Historia Kościoła*, III /I/ 1, 1. *Inwentarz kościoła parafialnego w Kłopotach-Stanisławach z 1948. Rozdz. I. Historia kościoła*, III /I/ 2, 2, w: Akta Kurialne Parafii Kłopoty-Stanisławy 1947-1978.

⁶² W tym okresie proboszczami siemiatyckimi byli: ks. Jan Więckiewicz (1920-1928), ks. Mieczysław Pietrzykowski (1928-1932), ks. kan. dr Józef Moniuszko 1933-1937). Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Siemiatyckiej. *Poczet proboszczów parafii Wniebowzięcia M. B. w Siemiatyczach od 1513 do 1992 roku sporządzony na podstawie źródeł archiwalnych przez ks. E. Borowskiego*, IV /Ps/ 5 [b.s.]; T. Orzepowska, *Historia parafii Wniebowzięcia Matki Bożej w Siemiatyczach w XX w.*, Drohiczyn 1994, 19 (mps).

(utworzonej częściowo z terenu parafii Siemiatycze) Podobiznę Częstochowską.⁶³ Stanisława Rostkowska pamięta, że kiedy miała 8 lub 9 lat (1936/1937). Wizerunek ten wisiał w drewnianej kaplicy w Kłopotach Stanisławach, wśród innych obrazów, na drewnianej balustradzie z tyłu.⁶⁴ Miał grubą ramę o zaokrąglonych narożnikach, pokrytą wzorami z gipsu, całą malowaną na złoty kolor.⁶⁵ Pierwszy inwentarz kościoła kłopotowskiego, sporządzony przez ks. Stanisława Siedlara w dniu 15 lipca 1939 r., wśród przedmiotów znajdujących się w zakrystii drewnianej kaplicy, wymienia na 6 pozycji: *“Obraz M. B. Częstochowskiej bez wielkiej wartości artystycznej” (wartość 12 zł.).*⁶⁶

Jesienią tegoż roku, z obawy przed zajęciem nowowynbudowanego, murowanego kościoła przez wojska sowieckie, wszystkie obrazy i paramenty liturgiczne zostały przeniesione z kaplicy do nowej, murowanej świątyni.⁶⁷ Podobizna Matki Bożej Częstochowskiej - jak wynika z opisu wnętrza ks. Piotra Sadowskiego zamieszczonego w inwentarzu parafialnym z 1948 roku - została umieszczona w kapłańskiej zakrystii.⁶⁸ Z *Zarządzenia wizytacyjnego dla parafii Kłopoty* z 26. VII. 1952 r., ks. Michała Krzywickiego, Administratora Apostolskiego Diecezji, znajdowała się wśród obrazów wiszących w głównej nawie kościoła.⁶⁹ Wśród poleceń wizytacyjnych jedno odnosiło się bezpośrednio do naszej Podobizny: *“Usunąć zupełnie obraz M. B. Częstochowskiej, bo jest brzydki”.*⁷⁰ Na pod-

⁶³ Bardzo często tak mówiła moja babcia Konstancja Kłopotowska (ur. 23. 01. 1900 r. - zm. 09. 02. 1997 r.). Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Dziekana Bielskiego. 1/B/69, 364 (Nr 17/1900).

⁶⁴ Por. S. R o s t k o w s k a , *dz. cyt.*, 1-2.

⁶⁵ Tamże, 1.

⁶⁶ Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Kłopoty. *Inwentarz kościoła parafialnego w Kłopotach-Stanisławach z 1939. Rozdz. IV. Zakrystia*, III // 1, 2a.

⁶⁷ W I rozdziale Inwentarza zatytułowanym: *“Historia kościoła”* czytamy: *“W roku 1938 miejscowy Ks. Proboszcz Stanisław Siedlar pobudował z drobnych składek parafialnych ładny, murowany kościół, kryty białą blachą, pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej, który i wewnątrz również jest na wykończeniu. Kaplica parafialna po wejściu do nowego kościoła została rozebrana, albo przeznaczona na stodołę, co ma nastąpić jesienną porą br.”* Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Kłopoty. *Inwentarz kościoła parafialnego w Kłopotach-Stanisławach z 1939*, III // 1, 1.

⁶⁸ Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Kłopoty. *Inwentarz kościoła parafialnego w Kłopotach-Stanisławach z 1948. Rozdz. IV. Zakrystia*, III // 2, 2, w: Akta Kurialne Parafii Kłopoty-Stanisławy 1947-1978.

⁶⁹ Por. M. Krzywicki, *Zarządzenie wizytacyjne dla parafii Kłopoty, Drohiczyn n. Bugiem, dnia 26. VII. 1952 r. Nr 697/52*, w: Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Akta Kurialne Parafii Kłopoty-Stanisławy 1947-1978.

⁷⁰ Tamże.

stawie tego należy sądzić, że w tym czasie Obraz nie nadawał się do kultu i wymagał odnowienia.

Na skutek tego Zarządzenia Podobizna wkrótce została zdjęta ze ściany parafialnego kościoła. Przekonujemy się o tym z pisma ks. kan. Juliana Tarasiewicza, dziekana drohiczyńskiego, z dnia 24. 11. 1953 r., skierowanego do Administratora Diecezji, w którym czytamy: "*W kościele usunięto figurki i obrazki według zarządzeń wizytacyjnych*".⁷¹ Ostatnią, bardzo interesującą wzmiankę na temat historii naszej Podobizny znajdujemy w Inwentarzu parafialnym z 1939 roku, znajdującym się obecnie w Archiwum Parafii Kłopoty Stanisławy. Otóż w tejsze księdze na str. 5a, w rubryce *Uwagi*, obok pozycji szóstej, wymieniającej obrazy św. Antoniego i M. B. Częstochowskiej, spotykamy odręczną adnotację, która brzmi: "*nie ma 1954 r*". Przepuszczalnie została ona naniesiona przez ks. Kazimierza Koreckiego w dniu 28 kwietnia 1954 r., czyli w dniu kanonicznego przyjęcia parafii Kłopoty z rąk ks. Piotra Sadowskiego.⁷² Wynika więc z tego, że przed 24 listopada 1953 r. (relacja dziekana siemiatyckiego), ks. Piotr Sadowski usunął Podobiznę Częstochowską z parafialnego kościoła i podarował ją Konstancji Kłopotowskiej z Kłopot Bujnow (siostrze mojego dziadka).⁷³ Jak twierdzą świadkowie, uczynił tak, biorąc pod uwagę jej wielkie zaangażowanie przy organizacji życia parafialnego oraz wieloletnie pełnienie funkcji parafialnego sekretarza Trzeciego Zakonu św. Franciszka.⁷⁴

Od tego czasu aż do lat siedemdziesiątych Obraz wisiał w moim domu rodzinnym w Kłopotach Bujnach Nr 12. W tym okresie rama została oczyszczona z gipsu i przemalowana na kolor żółty. Kiedy drewno zostało zaatakowane przez korniki Obraz został wyniesiony na strych, a część kolorowych szkielek w międzyczasie została zużyta do dekoracji wieńców dożynkowych. Przepuszczalnie ok. 1976 r., kiedy w czasie wakacji szkolnych zauważyłem

⁷¹ Por. *Pismo ks. kan. Juliana Tarasiewicza, dziekana drohiczyńskiego, Siemiatycze, dnia 24. 11. 1953 r.* w: Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Akta Kurialne Parafii Kłopoty-Stanisławy 1947-1978.

⁷² Por. Archiwum Parafii Kłopoty Stanisławy. *Inwentarz parafialnego rzymsko-katolickiego kościoła w Kłopotach - Stanisławach, dekanatu Drohiczyńskiego, województwa Białostockiego, powiatu Bielsko - Podlaskiego, gminy Siemiatyckiej, diecezji Pińskiej, sporządzony dnia 15 lipca 1939 roku przez Księdza Stanisława Siedlara*, 11 b. W tejsze księdze na s. 12, na pozycji 22 czytamy: *Obraz M. B. Częstochowskiej (ilość 1)*. Ale z pewnością jest tutaj mowa o jakimś innym obrazie, ponieważ pozycja ta mieści się wśród rzeczy nabytych przez ks. Kazimierza Koreckiego między 28 kwietnia 1954 r. a 28 lipca 1959 r. Por. Tamże, 12.

⁷³ Por. S. R o s t k o w s k a, *dz. cyt.*, 2.

⁷⁴ Funkcję parafialnego sekretarza III Zakonu pełniła od 9 lutego 1935 r. Por. Archiwum Diecezjalne w Drohiczynie. Archiwum Parafii Kłopoty Stanisławy. *Księga Trzeciego Zakonu św. Franciszka 1935-1958*, V/Fr/ 1.

brak tego Wizerunku w moim domu, postanowiłem Go odnaleźć. Jak się wkrótce okazało, trzy deseczki tworzące wcześniej Obraz, mocno zniszczone przez korniki, leżały na strychu pod dachówką, na belce konstrukcji dachowej, zawinięte w papier. W pierwszej chwili, pragnąc uratować ten Obraz, zawiozłem Go do antykwariatu *Desa* w Białymstoku przy Rynku Kościuszki 17, aby zasięgnąć informacji na temat jego konserwacji, a w ostateczności sprzedaży. Kiedy nie znalazłem zrozumienia dla swoich zabiegów, zwróciłem się z prośbą do mego prefekta ks. mgr Kazimierza Siekierko, ówczesnego wikariusza parafii Hajnówka, aby zajął się konserwacją Obrazu (nie miałem na to pieniędzy), rezygnując przy tym z prawa własności.

Ksiądz prefekt zgodził się na moją prośbę i na własny rachunek zadbał o podstawową konserwację, którą przeprowadził p. inż. Witold Żyngiel z Torunia. Od tego czasu do 1993 roku Podobizna Matki Bożej Częstochowskiej znajdowała się na plebanii parafii Podwyższenia Krzyża św. w Hajnówce. Latem 1993 r. ks. kan. Kazimierz Siekierko przekazał mi Obraz, przywożąc go do Drohiczyna. W duchu radości z Jego powrotu postanowiłem przywrócić mu pierwotną świetność. Przeprowadzenie gruntownej konserwacji i wykonanie nowych ram zleciłem p. Pawłowi Sadlejowi, głównemu konserwatorowi Zamku Królewskiego w Warszawie. Powyższe prace zostały wykonane w latach 1993-1994. Od tej chwili obraz znajduje się w Drohiczynie i zadziwia przychodzących gości swoim pięknem, a także historią.

ZAKOŃCZENIE

Opisana powyżej Podobizna Matki Bożej Częstochowskiej należy do dzieł powstałych w *szkole częstochowskiej*, w której szczególnie od XVII XVIII do początków XX w. powstawały kopie i podobizny Obrazu Jasnogórskiego. Nasza Podobizna została namalowana przez nieznanego autora, przypuszczalnie w połowie XIX w. Pomimo wielu cech wcześniejszego malarstwa tejże szkoły (złożone tło z wytłaczanym reliefem, ornament z dwunastu gwiazd, klementyńskie korony, odchylenie główki Dziecięcia, zdobnictwo szat i koron, promienie w kształcie trójkątów wpisane w złote nimby, brak blizn na twarzy Maryi), wydaje się, że powstanie Obrazu należy datować na połowę XIX w. między innymi z następujących racji: obecność aniołków podtrzymujących koronę Maryi, ciemna karnacja Jej twarzy i zdobnictwo kolorowymi szkiełkami.

Od strony opisu ikonograficznego nasza Podobizna przedstawia półfiguralną postać Maryi, która na lewej ręce trzyma Dzieciątka. Wy-

obrażenia Matki i Syna zostały zorientowane wokół dwóch osi pionowych biegnących równolegle. Kompozycja obu postaci, analiza gestów, ozdób, kolorystyka tła i szat pozwalają na stwierdzenie, że Obraz ten stanowi podobiznę do Częstochowskiego Wizerunku i nawiązuje do ikon Maryi czczonych w Bizancjum, zwłaszcza w Konstantynopolu.

Przede wszystkim z racji na gest prawej dłoni Maryi, która wskazuje swego Syna Jezusa Jedynego Nauczyciela "*Drogę, Prawdę i Życie*", omawiana Podobizna należy do wyobrażeń Matki Jezusa określanych w ikonografii *Hodegetria*. Z analizy teologicznej wynika, że Maryja została ukazana tutaj jako: Bogarodzica (Theotokos), i "Przewodniczka" "Wskazująca Drogę". Patrząc na widza, przekazuje Ona błogosławieństwo otrzymane od Syna i wychodzi poza swój immanentny świat, aby zachęcić do słuchania oraz przestrzegania pouczeń Jedynego Nauczyciela i Prawodawcy. W ujęciu artysty malarza Maryja jawi się tutaj jeszcze jako: Matka zatroskana o nas wszystkich, Wspomożycielka, Pośredniczka i Szafarka łask wszelkich.

Bogata wymowa ikonograficzno-teologiczna tej Podobizny Częstochowskiego Wizerunku zachęca nie tylko do dalszych studiów, ale przede wszystkim do medytacji i wdzięczności Artyście i Bogu ze Jego wielkie dzieła.

UN RITRATTO DELLA MIA MADRE.

RICERCA ICONOGRAFICO-STORICA DI UNA COPIA DELL'IMMAGINE DI CZĘSTOCHOWA

Nel presente articolo l'autore ha cercato di rispondere alle domande: qual'è il valore iconografico, qual'è la storia di una copia dell'Immagine di Czestochowa.

La risposta a questo problema è stata trattata in tre punti:

- il primo parla delle valori artistici e iconografici della copia;
- il secondo contiene le analisi teologici;
- nel terzo capitolo è stata descritta la storia della copia.

La nostra copia dell'Immagine Claromontana proviene dalla scuola chiamata *czestochowska*. La copia è stata dipinta dal l'autore sconosciuto, probabilmente nella prima metà del Novecento. La nostra copia rappresenta la figurazione della Madonna chiamata a causa del gesto di destra indice mano - *Hodegetria*. Tenendo conto di colori dei vestiti e premuroso sguardo di Madonna, possono essere applicati a Lei i titoli: Madre di Dio e degli uomini, Madre di Misericordia, La Mediatrix, La Dispensiera delle grazie che indica la più sicura strada dal suo Figlio.